

Wojtaszek, Z.

Włodzimierz Hubicki (1914-1977)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 23/2, 493-503

1978

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WŁODZIMIERZ HUBICKI
(1914—1977)

Na liście uczestników XV Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki (Edynburg 10—19 VIII 1977) wśród 12 osób zgłoszonych z Polski — znajduje się również Włodzimierz Hubicki. Niestety, nie było mu danym wziąć udziału w Kongresie, przedstawić swojego komunikatu naukowego i uczestniczyć w obradach Komitetu Międzynarodowej Akademii Historii Nauki i innych międzynarodowych organów związanych z historią nauki. Dnia 12 sierpnia w godzinach rannych, na wstępie do pierwszego posiedzenia V Sekcji Naukowej Kongresu, noszącej nazwę „Chemia i farmacja od roku 1600”, przewodniczący — profesor A. G. Debus z Deerfield ze stanu Illinois w USA wygłosił krótkie wspomnienie o profesorze Włodzimierzu Hubickim — zresztą jego przyjacielu — zmarłym w dniu 11 lipca 1977 roku. We wspomnieniu tym mówca zwrócił uwagę na duże osiągnięcia profesora Hubickiego jako badacza historii chemii.

Włodzimierz Ludwik Tadeusz Sas Hubicki urodził się 31 I 1914 r. w Borysławiu jako syn Ludwika i Marii z Ciszewskich. Rodzice pochodzili z Krakowa, ojciec — inżynier naftowy — był wówczas kierownikiem kopalni ropy. W latach 1920—1932 Włodzimierz Hubicki uczęszczał do szkoły powszechnej i 8-letniego gimnazjum w Krakowie. Egzamin maturalny złożył w IV Gimnazjum im. H. Sienkiewicza. Zapisał się na chemię na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. W roku 1938 uzyskał dyplom magistra. Studia ukończył o własnych siłach utrzymując się

bądź to z korepetycji, bądź to z dorywczych zajęć. W okresie studenckim pracował społecznie w jednym z największych naukowych kół studenckich Uniwersytetu Jagiellońskiego — w Kole Chemików, w którym przez 4 lata był prezesem, a następnie przewodniczącym Komisji Rewizyjnej.

W dniu 1 września 1938 roku rozpoczął pracę na Uniwersytecie Jagiellońskim jako młodszy asystent Katedry Chemii Nieorganicznej. Z Katedrą tą związany był przez cały okres wojenny, z tym, że od 7 listopada 1939 roku działalność Uniwersytetu Jagiellońskiego stała się konspiracyjna. Hubicki pełnił funkcję wykładowcy na Tajnym Uniwersytecie Jagiellońskim. W czasie wojny przebywał przez 1 1/2 miesiąca w Warszawie. Później od 1 IV 1941 do 30 VI 1943 był nauczycielem chemii i fizyki na kursach przygotowawczych w Wieliczce, a od września 1943 roku nauczycielem Szkoły Chemotechnicznej w Krakowie. W lipcu 1943 roku zdał rygorozę na Tajnym Uniwersytecie Jagiellońskim i uzyskał stopień doktora. W roku 1941 zawarł związek małżeński z Krystyną Korską (zmarła 17 IX 1977 roku jako dr hab. chemii Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie). Z małżeństwa tego urodziło się dwoje dzieci: córka Maria — zamężna Gruszczyńska — lekarka i syn Zbigniew — dr chemii.

Po wyzwoleniu Krakowa w styczniu 1945 roku Hubicki kontynuował swoją działalność na Uniwersytecie Jagiellońskim jako starszy asystent Zakładu Chemii Nieorganicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Równocześnie był asystentem na Studium Rolniczo-Leśnym tej uczelni i wykładowcą w Towarzystwie Uniwersytetu Robotniczego w Krakowie.

Gdy po wojnie powstawał Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Hubicki podjął się prac nad uruchomieniem studiów chemicznych w tej nowej uczelni. Mianowany zastępcą profesora od dnia 1 października 1947 roku objął kierownictwo Zakładu Chemii Nieorganicznej — placówki dużej, prowadzącej intensywną działalność dydaktyczną i naukową. Praca organizacyjna nie przeszkodziła mu w zdobyciu dalszego stopnia naukowego: w dniu 5 lipca 1949 roku habilitował się.

Następują kolejne awanse Hubickiego. W roku 1950 uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego. W tymże roku otrzymał nominację na prodziekana Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, by w roku 1951 zostać dziekanem Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii i podjąć się trudu zorganizowania tego nowego Wydziału. Wreszcie w latach 1956—1959 piastował godność prorektora do spraw naukowych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. W roku 1960 uzyskał tytuł naukowy profesora zwyczajnego. W latach 1952—1960 pracował dodatkowo w Zakładzie Historii Nauki PAN, od roku 1952 pozostawał członkiem Rady Naukowej tego Zakładu. Był również członkiem Rady Naukowej Instytutu Przemysłu Wiązających Materiałów Budowlanych w Opolu.

Prof. Hubicki prowadził intensywną działalność naukową i dydaktyczną. Był świetnym wykładowcą. Opublikował blisko 250 prac i artykułów. Był współautorem 13 patentów i szeregu opracowań dla przemysłu. Wygłosił za granicą 20 referatów, w kraju ponad 100. Ponad 360 magistrantów wykonało pod jego kierunkiem prace magisterskie, był promotorem 21 rozpraw doktorskich, 5 jego uczniów przeprowadziło przewody habilitacyjne. Był recenzentem dziesiątków prac doktorskich i habilitacyjnych spoza Lublina, członkiem wielu komisji uniwersyteckich itp. Od roku 1949 pełnił funkcję redaktora Sekcji Fizyki i Chemii wydawnictwa *Annales UMCS*. W roku 1973 brał udział jako zastępca przewodniczącego Podsekcji Chemii Nieorganicznej w pracach II Kongresu Nauki Pol-

skiej. Zespół naukowy prof. Hubickiego z Katedry Chemii Nieorganicznej UMCS wpisany został do Księgi Czynów II Kongresu Nauki Polskiej. Od roku 1975 był członkiem Komitetu Redakcyjnego wydawnictwa „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”.

Głównym terenem działalności społecznej profesora Hubickiego były towarzystwa naukowe. Członkiem Polskiego Towarzystwa Chemicznego został jeszcze jako student w roku 1935 w Krakowie. W Oddziale Lubelskim PTCh odgrywał przodującą rolę, pełniąc przez przeszło 20 lat funkcje prezesa. W roku 1956 założył Lubelskie Towarzystwo Naukowe i od samego początku do końca swego życia był członkiem Zarządu tego Towarzystwa i jego wiceprezesem. Od roku 1968 był przewodniczącym Rady Redakcyjnej monografii *Dzieje Lubelszczyzny*, Wydawnictwa Lubelskiego Towarzystwa Naukowego.

Ta wielostronna, intensywna i owocna działalność prof. Hubickiego znalazła uznanie w postaci odznaczeń i nagród. Był odznaczony: Złotym Krzyżem Zasługi (1954), Medalem X-lecia PRL (1955), Kawalerskim Krzyżem Orderu Odrodzenia Polski (1958), Medalem Zasługi dla Lubelszczyzny (1969), Medalem XXX-lecia (1974), Medalem Nauka w Służbie Ludu (1974), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1975) i Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (1974). Uzyskał szereg nagród: indywidualne nagrody I stopnia Ministra Szkolnictwa Wyższego (1964, 1972), zespołową nagrodę I stopnia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (1973), nagrodę I stopnia Lubelskiego Towarzystwa Naukowego (1975) oraz kilkanaście nagród rektorskich.

Taki jest krótki bilans bogatych osiągnięć pracowitego, a krótkiego życia prof. Hubickiego. Zmęczone serce nie wytrzymało wielkich wysiłków, na jakie było narażone i przestało bić dnia 11 lipca 1977 roku. Śmierć nastąpiła w Lublinie, tam też w dniu 13 lipca odbyła się uroczystość żałobna, na której Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej pożegnał swego zasłużonego profesora. Pogrzeb odbył się w dniu 16 lipca na cmentarzu Rakowickim w Krakowie. W ostatniej drodze towarzyszyło zmarłemu duże grono przyjaciół i uczniów. W przemówieniach — wygłoszonych w czasie pogrzebu — pożegnano prof. Hubickiego w imieniu Zakładu Chemii Nieorganicznej UMCS, Instytutu Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Polskiego Towarzystwa Chemicznego, Instytutu i Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN oraz w imieniu jego kolegów.

Przechodzę obecnie do omówienia dorobku naukowego profesora Hubickiego. Oczywiście na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” należy zwrócić uwagę przede wszystkim na osiągnięcia Profesora w dziedzinie historii chemii, ale nie można pominąć jego prac z chemii doświadczalnej.

W wielkim dorobku naukowym Hubickiego, legitymującym się — jak to już była o tym mowa — blisko 250 pozycjami w spisie publikacji — mniej więcej ta sama ilość prac przypada na historię chemii, co i na pozostałe dziedziny nauki, a więc na chemię nieorganiczną w powiązaniu z chemią analityczną i chemią fizyczną. Można zaryzykować twierdzenie, że również ciężar gatunkowy obu działów dorobku Hubickiego jest mniej więcej równy, przy czym należy z całym naciskiem podkreślić, iż jest to wysoki ciężar gatunkowy. Oczywiście z charakteru prac wynika, że prace z chemii doświadczalnej były wykonywane zespołowo: Hubicki inspirował tematykę, kierował pracami, ale w wykonywaniu żmudnych i pracochłonnych pomiarów i doświadczeń musiał korzystać także z pomocy innych. Natomiast prace z historii chemii — to prace będące owo-

cem indywidualnego wysiłku Hubickiego: sam wyszukiwał w archiwach i bibliotekach materiały źródłowe, sam je studiował, sam przeprowadzał ich analizę, sam redagował wnioski i uogólnienia.

Pierwsza praca w dorobku naukowym Hubickiego — jego praca magisterska — dotyczyła zastosowania azotanu rtęciowego do oznaczania ilościowego seleninów i selenianów. Później jego zainteresowania naukowe skupiły się na układach metalicznych trójskładnikowych. Badanie jednego z nich, a mianowicie układu Sn-Tl-Zn było przedmiotem jego rozprawy doktorskiej. Tematyka stopów metalicznych cechowała się tym, że mogła być uprawiana również w okresie wojny. Hubicki bowiem nawet w trudnych dniach okupacji znalazł sobie jaki taki warsztat do badań naukowych w Mennicy Krakowskiej, w Szkole Chemotechnicznej przy ul. Olszewskiego 2 i w Szkole Techników Górniczych przy ul. Krzemionki.

Duża grupa prac wykonanych przez Hubickiego po wojnie dotyczyła różnych fosforanów, mechanizmów ich strącania, ich budowy krystalicznej, zastosowania w analizie itd. Kontynuacją tej tematyki były badania arsenianów, antymonianów i siarkoantymonianów. W badaniach powyższych Hubicki zastosował metody elektrochemiczne i w ten sposób zrodziło się u niego zainteresowanie elektrochemią. Następuje cała seria publikacji z elektrometrii, konduktometrii, potencjometrii, amperometrii, polarografii i oscylopolarografii. Bardzo interesujący dział w tych badaniach stanowi zastosowanie metod elektrochemicznych do roztworów w ciekłych amoniakatach.

W roku 1957 zjawia się w dorobku Hubickiego najważniejsza może tematyka z zakresu chemii eksperymentalnej, a mianowicie zagadnienia związane z chemią pierwiastków ziem rzadkich (lantanowców), z własnościami ich związków, a zwłaszcza z rozdzielaniem mieszanin związków tych pierwiastków. To ostatnie zagadnienie — zagadnienie otrzymywania czystych preparatów związków pierwiastków ziem rzadkich stanowi od szeregu lat jedno z najtrudniejszych zadań, jakie stawiane są chemikom. Jest ono ustawicznie przedmiotem badań ze względu na jego znaczenie dla techniki. W laboratorium Hubickiego powstało nie tylko wiele prac badawczych, rzucających światło na chemię lantanowców, ale równocześnie w laboratorium tym opracowano technologię produkcji związków różnych lantanowców, charakteryzujących się dużym stopniem czystości. Skonstruowano aparaturę, która pozwalała na preparowanie tych związków, bardzo potrzebnych technice, a także innym laboratorium naukowym.

Na zakończenie omawiania dorobku Hubickiego z dziedziny chemii nieorganicznej należy jeszcze wspomnieć o jego pracach nad otrzymywaniem czystego tlenku glinu i tlenku glinu o specjalnych właściwościach. Badania te prowadził wspólnie ze swoją żoną — Krystyną.

Prace z zakresu historii chemii zaczął Hubicki publikować w roku 1953. Można wśród nich wyróżnić kilka grup tematycznych, obejmujących różne okresy z dziejów chemii, czy też ogniskujące się wokół różnych postaci.

Okresem, któremu Hubicki poświęcał najwięcej uwagi, był okres alchemii i początków chemii, a więc okres Odrodzenia, w dziedzinie tej uzyskał dorobek o największym znaczeniu. Dzięki swoim szerokim i drobiazgowym poszukiwaniom archiwalnym doszedł do wyników, które przedstawiają w nowym świetle niektóre zagadnienia i niektóre postaci. Bardzo wszechstronnie opracował przede wszystkim temat chemii i alchemii w Polsce w wieku XIV, XV, a zwłaszcza XVI.

Wiele publikacji poruszało ten temat w sposób ogólny (patrz bibliografia nr 3, 10, 13, 28, 35, 42, 45, 58, 65, 66, 67, 68). Inne traktują go szczegółowo. Dyskutowane było na przykład zagadnienie, czy na Uniwersytecie Jagiellońskim nauczano alchemii (20). Stwierdzony został nie znany dotychczas fakt wykonywania już w XVI wieku dość systematycznych analiz chemicznych (9, 11).

W publikacjach Hubickiego o alchemii polskiej przewija się kilka postaci. Jedną z nich — Aleksandra Zuchtę — wydobyl z zapomnienia (1, 8, 14, 62). Wykazał natomiast, że alchemik o nazwisku Wincenty Koffski nie istniał w ogóle (6, 7). Specjalnie wszechstronne studia Hubickiego dotyczyły osoby najbardziej znanego alchemika polskiego — Michała Sędziwoja. Wiele z jego publikacji powstało przy okazji zbierania materiału do prac o Sędziwoju. Bezpośrednio postaci Sędziwoja dotyczy tylko kilka pozycji ze spisu (16, 17, 21, 26, 51, 82); ogromny materiał nie został opublikowany.

Drugi okres z historii polskiej chemii, którym zajął się Hubicki, to lata Oświecenia, a więc lata narodzin chemii nowoczesnej w Polsce. Specjalnie interesowała go postać Franciszka Scheidta (2, 55, 57), który — zanim został drugim kolejno profesorem na Katedrze Chemii Akademii Krakowskiej — uczył najpierw w Szkole Wojewódzkiej w Lublinie. Temu to chemikowi przypisywał Hubicki najwięcej zasług w propagowaniu teorii Lavoisiera w Polsce. Okresu, poprzedzającego bezpośrednio rodziny chemii nowoczesnej w Polsce, dotyczą publikacje zajmujące się głównie postacią Okraszewskiego (18, 19).

Następna grupa prac z historii chemii profesora Hubickiego związana jest z patronką Uczelni, której był profesorem, tj. z Marią Curie-Skłodowską (23, 24, 25, 34, 91). Z okazji setnej rocznicy urodzin tej uczonnej przewertował materiały archiwalne i napisał nadzwyczaj interesujące artykuły o jej kontaktach, przypadających na początek obecnego stulecia, z uczonymi działającymi na terenie Polski (23, 24). Opracował również spis odznaczeń, nagród i honorowych doktoratów Marii Curie-Skłodowskiej (91).

W ostatnim okresie Hubicki podjął się poważnego zadania przygotowania życiorysów do wydawanego w Nowym Jorku przez wydawnictwo Charles Scribner's Sons — słownika biograficznego badaczy przyrody (37, 38, 41, 47, 48, 49, 50, 51, 62, 63). Były to życiorysy już to uczonych polskich, już to osób działających w innych krajach Europy, jeżeli żyli oni w tym okresie, który najlepiej znał, a więc w latach rozwoju alchemii.

W dorobku profesora Hubickiego są również opracowania obejmujące albo całą historię chemii lub alchemii, albo pewne okresy. Dla „Wiedzy Powszechnej” przygotował krótką historię chemii w Polsce (46). Był autorem zarysów historii chemii w poszczególnych częściach *Historii nauki polskiej* (52, 53, 54).

Ustawiczne poszukiwania w archiwach prowadziły czasami Hubickiego do nadzwyczaj interesujących odkryć nie związanych z historią chemii. Tak powstały publikacje dotyczące osoby Iwana Fedorowicza — pierwszego drukarza Moskwy i Lwowa, zajmującego się również konstrukcją armat (31, 36).

Wachlarz prac historycznych profesora Hubickiego jest szeroki i urozmaicony. Są tam wzruszające wspomnienia o Arminie Teskem, historyku fizyki (84, 85, 92); są recenzje wielu książek z zakresu historii chemii

(72, 86, 87, 88, 89, 93); są artykuły o Jędrzeju Śniadeckim (32, 39), o Mendelejewie (40); są rozważania na tematy bliższe, aktualne (29, 33, 56, 63) itd. Część tych publikacji ma charakter popularnonaukowy. Hubicki nie stronił od popularyzacji nauki, współpracował z „Problemami”, przygotował hasła do *Wielkiej encyklopedii powszechnej PWN*.

Trudno jest omówić wyczerpująco i szczegółowo, a także w sposób usystematyzowany bogaty dorobek Hubickiego. Czekają na uporządkowanie, na przeprowadzenie głębszej analizy, a może nawet na przedrukowanie w tomie zbiorowym — w zupełności na to zasługuje. Odrębne zagadnienie stanowi zapobieżenie temu, żeby nie uległy zmarnowaniu ogromne, nie wydane materiały — zebrane przez Hubickiego, a całkowicie czy tylko częściowo przez niego opracowane.

Swoje znakomite prace prezentował Hubicki na kongresach i zjazdach naukowych, zwłaszcza na Międzynarodowych Kongresach Historii Nauk: VIII we Florencji (1957), IX w Barcelonie (1959) (na tych Kongresach prace jego czytał A. Birkenmajer), X w Ithaca i Filadelfii (1962), XI w Warszawie i Krakowie (1965), XII w Paryżu (1968), XIII w Moskwie (1971) i XIV w Tokio i Kioto (1974); na XV Kongres do Edynburga już nie zdążył wyjechać. W roku 1974 wygłosił również na Uniwersytecie w Modenie wykład o zapomnianym włoskim doktorze Fauście. Ta duża aktywność Hubickiego na terenie międzynarodowym spowodowała powołanie go na członka Międzynarodowej Akademii Historii Nauki w Paryżu, do której statutowo należy tylko 150 członków.

Również żywa była referatowa działalność Hubickiego w kraju. Tutaj głównym terenem jego działalności był Zespół Historii Chemii przy Zakładzie Historii Nauki PAN. Hubicki był „spiritus movens” tego Zespołu — nie tylko organizował posiedzenia Zespołu, ale sam zapewniał większość programu dla tych posiedzeń. Inicjował badania z historii chemii, werbował ludzi do badań. Sam zaliczam się do tych, których zachęcił do poświęcenia pewnej ilości czasu i wysiłku studiom nad historią chemii w Polsce.

Na zakończenie tego krótkiego wspomnienia o Hubickim pozostaje udzielenie odpowiedzi na pytanie, jakim był on człowiekiem. Z życiorysu i przeglądu jego osiągnięć wynika, że na pewno był człowiekiem ogromnej pracy, bardzo poważnie traktującym swoje obowiązki uczonego, nauczyciela, działacza społecznego. Był człowiekiem konsekwentnym i upartym, który z powodzeniem zdołał przebyć niełatwą drogę życiową, najeżoną trudnościami od kolebki do śmierci. Znamy go jako człowieka — mimo dużej wiedzy i wysokich stanowisk — przystępnego, życzliwego i towarzyskiego. Oznaczał się nadzwyczajną hojnością i szczodrobliwością. Oto kilka zalet — oczywiście nie wszystkie — przedwcześnie zmarłego, niezapomnianego profesora Włodzimierza Hubickiego.

Z. Wojtaszek
(Kraków)

WYKAZ PRAC PROFESORA WŁODZIMIERZA HUBICKIEGO
Z ZAKRESU HISTORII NAUKI

PRACE ORYGINALNE

1. *Doktor Aleksander Zuchta zapomniany chemik, lekarz i poeta XVI wieku*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” Warszawa 1953 s. 102—121; bibliografia dzieł A. Zuchty — 24 poz. bibliografia przedmiotu — 23 poz.
2. *Franciszek de Paula Scheidt — pionier teorii Lavoisiera w Polsce*: W: *Księga Pamiątkowa X-lecia Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie 1944—1954*. Lublin 1956 s. 49—74 bibliogr.
3. *Chemie und Alchemie des 16. Jahrhunderts in Polen*. „Annales UMCS Sectio AA” T. 10: 1955 s. 61—100 tablic 25 streszczenie polskie i rosyjskie.
4. *Zapomniane karty z dziejów chemii polskiej*. W: *Spis Wykładów UMCS 1955/56, wykład inauguracyjny*. Druk: Lublin 1956 s. 1—12.
5. *Georgius Agricola jako chemik*. W: *Georgius Agricola (1494—1555) górnik, mineralog, chemik i lekarz*. Wrocław 1957. Monografie z Dziejów Nauki i Techniki s. 104—130 bibliogr. poz. 24 rys. 14.
6. *O Wincentym Koffskim i jego traktacie*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 1:1956 s. 259—281 streszczenie rosyjskie i angielskie bibliogr. poz. 23.
7. *W sprawie Koffskiego i jego traktatu*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 2:1957 s. 355—371 ryc. 1.
8. *Alexander von Suchten*. W: *Actes du VIIIe Congrès International d’Histoire des Sciences. Florence — Milan 3—9 September 1956*. Firenze 1957 s. 3.
9. *Chemische Analyse in XVI Jahrhundert in Polen*. W: „Annales UMCS AA” T. 18: 1958 s. 1—12 streszczenie polskie i rosyjskie, ryc. 2 tabl. 1 poz. bibliogr. 16 + III.
10. *Chemistry and alchemy in sixteenth-century Cracow*. „Endeavour” V. 17:1958 s. 204—207 bibliogr. poz. 13 ryc. 2.
11. *Chemische Analyse im XVI Jahrhundert in Polen*. W: *Actes du IXe Congrès d’Histoire des Sciences, Barcelona—Madrid 1—7 Septembre 1959*. Barcelona 1960; *IX Congreso Internacional de Historia de las Ciencias*. Vol. 2. *Guiones de las Comunicaciones* s. 303—306.
12. *Rudolph II und die Alchemisten*. W: *IX Congreso Internacional de Historia de las Ciencias*. Barcelona—Madrid 1959 Vol. 2 s. 296—302.
13. *Alchemia i chemia w Polsce w XVI wieku*. „Kosmos B” R. 6:1960 z. 1 (21) s. 17—39 ryc. 5.
14. *Alexander von Suchten*. „Sudhoffs Archiv für Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften” B. 44:1960 H. 1. s. 54—63 bibliogr.
15. *Polski traktat alchemiczny z XVI wieku*. „Annales UMCS. Sectio AA” T. 18: 1963 s. 1—29 streszczenie rosyjskie i niemieckie ryc. 1.
16. *Domniemany list do Michała Sędziwoja*. W: *Problemy Kultury i Wychowania* Warszawa 1963 s. 79—96 bibliogr.
17. *Michael Sendivogius’s Theory its Origin and Significance in the History of Chemistry*. W: *Proceedings of the Tenth International Congress of the History of Science. Ithaca 26 VIII—2 IX 1962*. Paris 1964 V. 2 s. 829—833. bibliogr. poz. 20.
18. *Tło i geneza powstania podręcznika „Chemia i Mineralogia” Okraszewskiego oraz anonimowego traktatu „Skarb Chymików”*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”. Ser. C z. 8:1964 s. 3—34, streszczenia rosyjskie i angielskie bibliogr. poz. 59, a także redakcja całości zeszytu 8.
19. *Słowniczek mniej znanych terminów alchemiczno-chemicznych użytych w rękopisie „Chemii i Mineralogii” Okraszewskiego, w traktacie „Skarb Chymików” i elaboracie Moszyńskiego*. (Wspólnie z M. Dąbkowską). „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”. Ser. C z. 8:1964 s. 119—128 symbole alchemiczne.

20. *Fuitne olim alchimia in Academia Cracoviensi lecta?* „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 9:1964 s. 199—211 streszczenie rosyjskie i angielskie.
21. *The True Life of Michael Sendivogius*. W: *XI-e Congrès International d’Histoire des Sciences*, Août 24—29 1965. *Sommaires*. Section 1, 2 et 3. Warszawa—Kraków 1965 s. 191—193.
22. *The Beginning of Chemistry as University Science*. W: *XI Congrès International d’Histoire des Sciences*, Août 24—29 1965. *Sommaires*. Section 1, 2 et 3. Warszawa—Kraków 1965 s. 194—195.
23. *W setną rocznicę urodzin Marii Skłodowskiej-Curie. Jak Uniwersytet Jagielloński otrzymał pierwszy preparat radowy*. „Przemysł Chemiczny” R. 47:1968 z. 1 s. 1—6 rys. 4.
24. *Maria Skłodowska Curie et le Congrès des Médecins et Naturalistes Polonais de 1900*. „Annales UMCS Sectio AA” V. 22:1967. Volume spécial a l’occasion du centième anniversaire de la naissance de Marie Skłodowska-Curie s. 73—80 bibliogr. poz. 12 ryc.
25. *W stulecie urodzin Marii Skłodowskiej Curie. Droga życiowa Wielkiej Uczonej*. „Nowe Drogi” R. 21:1967 z. 221 s. 102—112.
26. *The True Life of Michael Sendivogius*. W: *Actes du XI Congrès International d’Histoire des Sciences*. Warszawa 1968 T. 4 s. 31—35.
27. *The Beginnings of Chemistry as an University Science*. W: *Actes du XIe Congrès International d’Histoire des Sciences*. Warszawa 1968 T. 4 s. 41—45.
28. *The Religious Background of the Development of Alchemy at the Turn of XVI Century*. W: *Actes du XIIe Congrès International d’Histoire des Sciences*. *Resumés des Communications*. Paris 1968 s. 102—103.
29. *Pewne Problemy Uniwersytetu Koncepcji Socjalistycznej*. W: *Socjalistyczna Koncepcja Uniwersytetu. Z okazji dwudziestolecia Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej seminarium 24 X 1964*. Druk. Lublin 1964 s. 27—39.
30. *Uczniowie z Polski na studiach chymii w Marburgu w latach 1609—1620*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” Ser. A z 12 1968 s. 79—103, bibliogr. poz. 32. aneks.
31. *Pierwszy drukarz Moskwy i Lwowa konstruktorem armat. Nieznany list Iwana Fedorowicza*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 13:1968. z. 1 s. 3—12 bibliogr. poz. 6. ryc. 2; streszczenia rosyjskie i angielskie.
32. *Studia chemiczne Jędrzeja Śniadeckiego*. W: *Rzecz o Jędrzeju Śniadeckim*. Praca zbiorowa pod redakcją Ireny Stasiewicz. Warszawa 1970 s. 29—71 Biblioteka Wiedzy Powszechnej.
33. Redakcja i przedmowa do *Księgi Pamiątkowej Dziesięciolecia Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 1944—1954*. Lublin 1955. Nakładem UMCS 260 s.
34. *Préface à volume spécial à l’occasion du centième anniversaire de la naissance de Marie Skłodowska-Curie*. (także redakcja). „Annales UMCS Sectio AA” T. 22:1967, 112 s.
35. *Alchimia Cracoviae A. D. 1569*. W: *Pięćdziesiąt lat Polskiego Towarzystwa Chemicznego 1919—1969*. Wydawnictwo Jubileuszowe PTCh Kraków 1969 s. 33—57 bibliogr. poz. 12 ryc. 9.
36. *Pierwopieczatnik Iwan Fedorow — puszczynj master*. (ros.). „Woprosy Istorii Jestestwoznaniija i Techniki” 1969 wyp. 27 s. 58—63 bibliogr. ryc. 2.
37. *Boodt Anselmus Boetius de*. W: *Dictionary of Scientific Biography*. Charles Scribner’s Sons. New York 1970 V. 2 s. 292—293 bibliogr.
38. *Centnerszwer Mieczysław*. W: *Dictionary of Scientific Biography*. Charles Scribner’s Sons. New York 1971 V. 3 s. 176—177 bibliogr.
39. *Jędrzej Śniadecki as a Student of Chemistry*. „Organon” 1970 z. 7 s. 231—245.

40. *Geneza, rozwój i znaczenie układu okresowego Dymitra Mendelejewa*. „Folia Societatis Scientiarum Lublinensis Sectio C” V. 12:1971 s. 63—70.
41. *Ercker (also Erckner or Erckel) Lazarus*. W: *Dictionary of Scientific Biography*. Charles Scribner's Sons. New York 1971 V. 4 s. 393—394 bibliogr.
42. *The Religious Background of the Development of Alchemy at the Turn of the XVI Century*. Librairie Scientifique et Technique. Albert Blanchard. Paris 1972 s. 80—86.
43. *Rzekomy autograf Mikotaja Kopernika*. (Wspólnie z J. Dobrzyckim.) „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 17:1972 s. 208—209.
44. *Paracelsists in Poland*. W: *Science, Medicine and Society in the Renaissance. Essays to honor Walter Pagel*. Edit. A. G. Debus. New York 1972. Science History Publications V. 2 s. 167—175 bibliogr. poz. 16.
45. *Alchemy and Chemistry in the XIV and XV-th Centuries in Poland*. W: *XIIIth International Congress of the History of Science*. Moskwa 1971.
46. *Krótką historia chemii w Polsce*. Praca zbiorowa pod redakcją prof. dra Kazimierza Maślankiewicza. Warszawa 1973. (130 stron maszynopisu).
47. *Kostanecki Stanisław*. W: *Dictionary of Scientific Biography*. Charles Scribner's Sons. New York 1973 V. 7 s. 470—471 bibliogr.
48. *Libavius Andreas*. W: *Dictionary of Scientific Biography*. Charles Scribner's Sons. New York 1973 V. 8. s. 309—320 bibliogr.
49. *Maier Michael*. W: *Dictionary of Scientific Biography*. Charles Scribner's Sons. New York 1974 V. 9. s. 23—24 bibliogr.
50. *Marchlewski Leon Paweł Teodor*. W: *Dictionary of Scientific Biography*. Charles Scribner's Sons. New York 1974 V. 9. s. 95—96, bibliogr.
51. *Sendivogius (Sędzimir or Sędziwój) Michael*. W: *Dictionary of Scientific Biography*. Charles Scribner's Sons. New York 1975 V. 12 s. 306—308. bibliogr.
52. *Chemia*. W: *Historia Nauki Polskiej*. T. I. Oprac. B. Suchodolski, P. Czartoryski i P. Rybicki. Warszawa 1970.
53. *Chemia*. W: *Historia Nauki Polskiej*. T. II. Oprac. B. Suchodolski, H. Barycz i K. Opalek. Warszawa 1970.
54. *Chemia*. W: *Historia Nauki Polskiej*. T. III. Oprac. B. Suchodolski, J. Michalski. Warszawa 1977.
55. *Uniwersytecki wykład historii chemii w czasach działalności Komisji Edukacji Narodowej*. W: *Epistemologia Pragmatyczna*. V. 1. Wrocław 1972 s. 251—261.
56. *Ocena badań w zakresie nauk chemicznych (referat cząstkowy)* W: *Ocena badań w zakresie nauk ścisłych — dla Podsekcji Naukoznawstwa Historii Nauki i Techniki Polskiej II Kongresu Nauki Polskiej w 1973 r.*
57. *Pierwsze w Polsce wykłady teorii Lavoisiera w czasach Komisji Edukacji Narodowej* W: *Ze Studiów nad Komisją Edukacji Narodowej i szkolnictwem na Lubelszczyźnie* pod redakcją Jana Dobrzańskiego. Lublin 1973 s. 9—94.
58. *Alchemy and Chemistry in the XIV and XVth Centuries in Poland*. W: *Trudy XIII Międzynarodowego Kongressa po Istorii Nauki*. Sekcja VII. Moskwa 1974 s. 189—196 bibliogr.
59. *The Mystery of Alexander Seton the Cosmopolite*. W: *XIVth International Congress of the History of Science, Tokyo and Kyoto 1974. Abstracts of Papers*. Tokyo 1975 Science Council of Japan s. 22.
60. *The Mystery of Alexander Seton the Cosmopolite*. W: *XIVth International Congress of the History of Science, Tokyo and Kyoto 1974. Proceedings*. Tokyo 1975 s. 397—400.
61. Wspólnie z A. Swinarskim, J. Kępińskim i J. Ziółkowskim. *Stan i perspektywy rozwojowe chemii nieorganicznej, podstawowej i stosowanej*. W: *II Kongres Nauki Polskiej. Sekcja III Nauk Chemicznych. Materiały Kongresowe*. Warszawa 1973 s. 108—162.

62. *Suchten (or Zuchta) Alexander*. W: *Dictionary of Scientific Biography*. Charles Scribner's Sons. New York 1976 V. 13 s. 140—141. bibliogr.
63. *Thurneysser Leonhard (or Thurnyser Lienhart)*. W: *Dictionary of Scientific Biography*. Charles Scribner's Sons. New York 1976. V. 13. s. 396—398. bibliogr.
64. *Tło i geneza powstania Lubelskiego Towarzystwa Naukowego (Wspomnienia)*. „Folia Societatis Scientiarum Lublinensis. Sekcja Biol.” T. 19:1977 s. 19—31.

ARTYKUŁY I RECENZJE

65. *Od alchemii do chemii*. Skrypt Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Warszawa 1954.
66. *Walka w której rodziły się nowe pojęcia medyczne w okresie Odrodzenia*. W: *Odrodzenie w Polsce*. Materiały Sesji Naukowej PAN 25—30 X 1953. Warszawa 1956 T. 2 cz. 2 s. 315—318.
67. *O polskich alchemikach*. „Problemy” R. 9: 1953 s. 203.
68. Scenariusz stoiska „Alchemia”. Wystawa w Muzeum Narodowym w Warszawie 1953—54. *Odrodzenie w Polsce*. Warszawa 1954 s. 106.
69. *Od Głowy Umartego do B₆C(Cl)₂7,N₂4 czyli historia znaków chemicznych*. „Problemy R. 10:1954 nr 9 s. 616—623 rys. 9.
70. *Stanisław Ziemecki (1881—1956)*. „Annales UMCS Sectio AA” T. 10:1955 s. 3—8 tabl. 1.
71. *Chemia w Polsce*. W: *Podręcznik Historii Powszechnej*. Opracowanie zbiorowe Akademii Nauk USRR — 1957.
72. *Giua Michele: La Storia della chimica dell'alchemia alle dottrine moderne*. Torino 1946. Rec. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 1:1956 s. 818—819.
73. *Pracownia Historii Nauk Matematyczno-Przyrodniczych Zakładu Historii Nauki PAN w Lublinie*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 1:1956 s. 205—206.
74. *Polska Książka Chemiczna*. W: *400 lat książki technicznej w Polsce*. Prac. zbiorowa. Warszawa 1959.
75. *Nieporozumienie*. „Problemy” R. 14:1958 nr 2 s. 540—543.
76. *15 lat UMCS*. „Problemy” R. 16:1960 nr 2 s. 270—275. ilustr.
77. *350 haseł do Działu Chemii — Biografia*. W: *Wielka encyklopedia powszechna PWN*. Warszawa 1962—1970.
78. *Konspekt do zbiorowego opracowania Dziejów Historii Nauki w Polsce*. Polska Akademia Nauk. Warszawa 1972.
79. *Alchemia*. W: *Encyklopedia Przyroda i Technika*. I wyd. Warszawa 1963 s. 12—18 bibliogr. ryc. 4; II wyd. Warszawa 1967 s. 13—18 bibliogr. 2 ryc.
80. *Ta karczma Rzym się nazywa*. „Problemy” R. 15: 1959 nr 4 s. 295.
81. *Historia chemii w Polsce w latach 1900—1918*. Warszawa 1963.
82. *Zapomniana teoria*. W *400 rocznicę urodzin Michała Sędziwoja*. „Problemy” R. 22: 1966 nr 2 s. 98—104 ryc. 7.
83. *Zapomniana teoria*. W: *Wkład Polaków do nauki*. Warszawa 1967 s. 77—87. Biblioteka Problemów Tom 101.
84. *Armin Teske (1910—1967)*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” R. 12:1967 nr 4 s. 801—808 bibliogr. prac. A. Teske.
85. *In Memoriam Armin Teske (1910—1967)*. „Archives Internationales d'Histoire des Sciences” R. 21:1968 nr 82—83 s. 143—145.
86. *R. Gicklhorn: Die Bergexpedition des Freiherrn von Nordenflycht und die deutschen Bergleute in Peru*. Freiburger Forschungshefte. Kultur und Technik D. 4. Leipzig 1963. Rec. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 12:1967 nr 3 s. 615—617.

87. H. M. Leicester, H. S. Klickstein: *A Source Book in Chemistry, 1400—1900*. New York 1952. Rec. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 12:1967 nr 1 s. 143—144.
88. A. J. Ihde: *The Development of Modern Chemistry*. New York 1964. Rec. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 12:1967 nr 1 s. 150—151.
89. M. P. Crosland: *Historical Studies in the Language of Chemistry*. Cambridge Mass. 1962. Rec. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 12:1967 nr 2 s. 383—384.
90. *Chemia w Polsce*. Hasło do *Encyklopedii Wiedzy o Polsce*. Warszawa 1968. PWN.
91. *Prix, médailles, doctorats honoris causa et titres honorifiques décernés à Marie Skłodowska Curie*. Aneks do „*Marya ze Skłodowskich Curie — O Nowych Ciałach Promieniotwórczych*”. Kraków 1900, w wydawnictwie Jubileuszowym. „*Annales UMCS Sectio AA*” T. 22:1967 s. 105—112.
92. *Pamięci uczonych*. Armen Teske. „*Woprosy Istorii Jestestwoznaniija i Techniki*” 1969 Wyp. 26 s. 97—98.
93. H. Kangro: *Joachim Jungius’ Experimente und Gedanken zur Begründung der Chemie als Wissenschaft*. Wiesbaden 1968. Rec. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 15:1970 z. 1 s. 158—159.
94. *Chemia uniwersytecka dla przemysłu*. Udział w dyskusji przedzjazdowej — nad wytycznymi KC PZPR na VII Zjazd Partii. „*Sztandar Ludu*” Nr 267 z dnia 10 listopada 1971.
95. *Historia chemii (wraz z farmacją)*. W: *XII Międzynarodowy Kongres Historii Nauki*. Moskwa 18—24 sierpnia 1971. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 17:1972 z. 1 s. 414—415.
96. Zjazd Naukowy Polskiego Towarzystwa Chemicznego oraz Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Chemicznego. *Streszczenie Komunikatów* — przewodniczący Redakcji. Lublin 6—8 IX 1973. Lublin 138 s.
97. *Doroczny Zjazd Naukowy PTCh w Lublinie i JJTPChem. w Puławach*. „*Przemysł Chemiczny*”. T. 53: 1974 s. 68—69.
98. *Historia chemii (wraz z farmakologią)*. W: *XIV Międzynarodowy Kongres Historii Nauki*. Tokio—Kioto 19—27 sierpnia 1974 r. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” T. 19:1975 s. 177—180.

Zestawił: Z. Wojtaszek